

نقش نو یافته رشم

www.ketab.ir

سرشناسه	:	روانبخش، مریم، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	:	Ravanbakhsh, Maryam
مشخصات نشر	:	نقش نویافته رشم/ مولف مریم روانبخش.
مشخصات ظاهری	:	تهران: موسسه فرهنگی هنری بردیا هنر مهرگان، انتشارات هنر مهرگان، ۱۳۹۷.
شابک	:	۳۰۷ ص: مصور
وضعیت فهرست نویسی	:	978-600-97277-4-2
موضوع	:	فیپا
موضوع	:	رشم
موضوع	:	(Reshm Iran)
موضوع	:	خانه‌های روستایی -- ایران -- رشم -- تاریخ
موضوع	:	Country homes -- Iran -- Reshm -- History
موضوع	:	باستان‌شناسی و تاریخ -- ایران -- رشم
موضوع	:	archaeology and history -- Iran -- Reshm
موضوع	:	روستاها -- ایران -- دامغان
موضوع	:	Villages -- Iran -- Damghan
رده بندی کنگره	:	DSR ۲۰۸۹/ش۸۹ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	:	۹۵۵/۸۰۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۴۲۹۱۲۶

انتشارات :	هنر مهرگان
عنوان کتاب :	نقش نو یافته رشم
مؤلف :	مریم روانبخش
نظارت کیفی :	مهناز روانبخش
صفحه آرایي :	علی شیروانی
طراح جلد :	مریم روانبخش
چاپ و صحافی :	ترنج
شمارگان :	۱۰۰۰
نوبت چاپ :	اول-۱۳۹۷
قیمت :	۳۲۰,۰۰۰ ریال
نشانی :	تهران - خیابان پیروزی - ابتدای نبرد - نبش عابدی - شماره ۱۸
تلفن :	۷۷۹۸۲۰۰۴-۷۷۴۶۴۰۸۷
پایگاه اینترنتی :	WWW.BH-Mehregan.com

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ

فهرست مطالب

عنوان مطلب	شماره صفحه
ابتدای سخن :	۱
مقدمه :	۳
فصل اول : معرفی جغرافیا و پیشینه تاریخی منطقه دامغان و روستای	
رشم	۹
۱-۱- جغرافیا و موقعیت طبیعی دامغان	۱۰
۱-۲- پیشینه تاریخی شهر دامغان	۱۱
۱-۳- دامغان در دوران تاریخی	۱۵
۱-۳-۱- دامغان در دوره ماد	۱۵
۱-۳-۲- دامغان در دوره هخامنشی	۱۷
۱-۳-۳- دامغان در دوره سلوکی	۱۹
۱-۳-۴- دامغان در دوره اشکانی	۲۰
۱-۳-۵- دامغان در دوره ساسانی	۲۴
۱-۴- نقش تجاری دامغان در مسیر جاده ابریشم	۲۵

- فصل دوم : معرفی آثار باستانی روستای رشم..... ۳۳
- ۱-۲- موقعیت جغرافیایی روستای رشم ۳۴
- ۲-۲- شیوه های معماری روستای رشم ۳۵
- ۳-۲- روستای رشم از منظر طبیعی ۳۵
- ۴-۲- آثار تاریخی، روستای رشم و جاذبه های تاریخی آن ۳۸
- ۱-۴-۲- آب انبارها، روستای رشم ۴۰
- ۲-۴-۲- سنگ نگاره های روستای رشم دامغان ۴۳
- ۲-۴-۳- فنجان نمای مستطیل ۴۷
- ۲-۴-۴- سنگ نگاره سوار، نگهبان آب ۴۷
- ۲-۴-۵- امامزاده شاه عباس ۴۸
- ۲-۴-۶- گورستان تاریخی رشم ۴۹
- ۲-۴-۷- چهار طاقی پیر ۵۰
- ۲-۴-۸- ارگ باصری ۵۰
- ۲-۴-۹- مهمانسرای باصری ۵۱

فصل سوم : مقایسه آثار روستای رشم با آثار فرهنگی دوره پارتن و

ساسانی..... ۵۳

۳-۱- نگاهى بر ساختار ارتش سواره نظام در ادوار تاريخى ۵۴

۳-۱-۱- سواره نظام هخامنشى ۵۴

۳-۱-۲- سواره نظام اشكانى ۵۶

۳-۱-۳- سواره نظام ساسانى ۵۸

۳-۲- مقایسه نگاره سوار رشم با آثار فرهنگى دوره پارتن و ساسانى. ۶۰

۳-۲-۱- موقعیت جغرافى نقش سوار رشم..... ۶۰

۳-۲-۲- جزئیات نقش سوار رشم..... ۶۱

۳-۳- گونه شناسى كلاهخود سوار رشم. ۱۰. بررسى كلاهخودهاى پارت

و ساسانى ۶۴

۳-۳-۱- كلاهخود هاى پارتن ۶۴

۳-۳-۲- كلاهخودهاى ساسانى ۶۷

۳-۴- بررسى شمشيرهاى پارتن و ساسانى در قیاس با شمشير سوار

رشم..... ۷۲

- ۷۲..... ۳-۴-۱- شمشیرهای پارتی
- ۷۴..... ۳-۴-۲- شمشیرهای ساسانی
- ۷۷..... ۳-۵-۵- بررسی نیزه های پارتی و ساسانی و قیاس با نیزه سوار رشم
- ۷۷..... ۳-۵-۱- نیزه های پارتی
- ۷۹..... ۳-۵-۱- نیزه های ساسانیان
- ۷۹..... ۳-۵-۳- بررسی نیزه سوار رشم
- ۸۱..... ۳-۶-۶- پوشش لباس در ادوار اشکانی و ساسانی و قیاس با سوار رشم
- ۸۱..... ۳-۶-۱- پوشش لباس در دوره باستان
- ۸۲..... ۳-۶-۲- پوشش لباس در دوره ساسانی
- ۸۳..... ۳-۶-۳- پوشش لباس در نقش سوار رشم
- ۸۳..... ۳-۷-۷- ویژگی اسب در نقش سوار رشم در قیاس با اسب های پارتی و ساسانی
- ۸۵..... ۳-۷-۱- ویژگی اسب های پارتی
- ۸۶..... ۳-۷-۱-۱- برگستوان: زره اسب های اشکانیان
- ۸۹..... ۳-۷-۲- ویژگی اسب های ساسانی

- ۳-۸- موقعیت جغرافیایی نقش سوار پنجه علی ۹۱
- ۳-۸-۱- ویژگی های مشترک نقش سوار پنجه علی با نقش سوار
رشم ۹۲
- ۳-۹- گاهنگاری نقش سوار دورا اروپوس ۹۸
- ۳-۹-۱- قیاس نقش سوار دورا اروپوس با نقش سوار رشم ۹۹
- ۳-۱۰- گاهنگاری نقش برجسته سوار طاق بستان ۱۰۱
- ۳-۱۰-۱- مقایسه نقش برجسته سوار طاق بستان با نقش سوار
رشم ۱۰۲
- ۳-۱۱- گاهنگاری نقش سوار کاخ ساسانی تپه حصار ۱۰۴
- ۳-۱۱-۱- قیاس نقش سوار کاخ ساسانی تپه حصار با نقش سوار
رشم ۱۰۶
- ۳-۱۲- توصیف نقش نبرد اردشیراول در فیروز آباد ۱۱۰
- ۳-۱۲-۱- نقش نبرد اردشیراول در فیروز آباد در قیاس با نقش سوار
رشم ۱۱۱
- ۳-۱۳- گاهنگاری نقش سوار نبرد بهرام دوم در نقش رستم ۱۱۴
- ۳-۱۳-۱- مقایسه نقش سوار رشم با نبرد بهرام دوم در نقش رستم ۱۱۶

- ۱۴-۳- معماری ساسانی ۱۱۹
- ۱۴-۳-۱- اجزای معماری ساسانی ۱۲۳
- ۱۵-۳- پوشش های گنبدی، دستاوردی ساسانی ۱۲۶
- ۱۶-۳- مواد و مصالح ۱۲۸
- ۱۷-۳- ادایه های معماری ساسانی ۱۳۰
- ۱۸-۳- چهار اقمه و آتشکده های ساسانی ۱۳۱
- ۱۸-۳-۱- آتشگاه ۱۳۳
- ۱۸-۳-۲- آتشکده ۱۳۴
- ۱۸-۳-۲-۱- طبقه بندی آتشکده های ساسانی ۱۳۷
- ۱۸-۳-۳- چهارطاقی ها ۱۴۰
- ۱۹-۳- امامزاده شاه عباس، آتشکده ای ساسانی ۱۴۵
- ۱۹-۳-۱- مقایسه امامزاده شاه عباس با چهار طاقی پیر ۱۴۷
- ۱۹-۳-۲- مقایسه امامزاده شاه عباس با مناره تاریخانه دامغان ۱۴۸
- ۱۹-۳-۳- مقایسه امامزاده شاه عباس با برج مهماندوست دامغان... ۱۵۰
- ۲۰-۳- مقایسه امامزاده شاه عباس با شاخصه های معماری دوره تیموری ۱۵۰

۳-۲۰-۱- مقایسه امامزاده شاه عباس با مسجد جامع خمارتاش

۱۵۲..... قزوین

۳-۲۱- چهار طاقی پیر..... ۱۵۴

۳-۲۱-۱- بنای پیر، چهارطاقی با طاق کلمبو..... ۱۵۷

۳-۲۱-۲- مقایسه آتشکده تویه دروار با چهارطاقی پیر..... ۱۶۰

۳-۲۲- کاخ سانی تپه حصار دامغان..... ۱۶۳

۳-۲۲-۱- تزیینات..... ۱۶۵

۳-۲۲-۲- داده های گشایشناختی کاخ تپه حصار..... ۱۶۸

۳-۲۳- مسجد تاریخانه دامغان..... ۱۷۱

۳-۲۳-۱- دیدگاه محققان در خصوص مسجد تاریخانه و کاخ تپه

۱۷۳..... حصار دامغان

۳-۲۳-۲- تأثیر معماری مسجد تاریخانه و کاخ تپه در معماری

۱۷۵..... روستای رشم

۱۷۷..... فصل چهارم

۴-۱- فرجام..... ۱۷۸

۱۸۵ تصاویر

۲۵۷ منابع فارسی

۲۷۳ منابع لاتین

www.ketab.ir

مقدمه

شهر دامغان از توابع استان سمنان، در دامنه جنوبی البرز و در ۱۲۰ کیلومتری شرق سمنان و ۷۰ کیلومتری غرب شاهرود واقع شده است. این شهرستان از شمال به کوههای البرز، از جنوب به دشت کویر، از غرب به شهرستان سمنان و از شرق به شهرستان شاهرود محدود شده است. حفاری‌های اسمیت در تپه حصار دامغان که منجر به کشف آثار معماری و سفالی با ارزشی گردید خود دلیل بر اهمیت این محوطه از هزاره چهارم تا اول پیش از میلاد می باشد.

در زمان کمبوجیه، سمنان مانند سایر استان‌های ایران به هجده ایالت تقسیم شده و سمنان را به هم متصل می کرد. در ادامه اشکانیان ایران به هجده ایالت تقسیم کرده بودند که یکی از آنها کامیس یا قومس در نواحی دامغان و سمنان بود. دامغان در حدود ۴۰۰ سال پیش از میلاد مسیح چنان عظمتی داشت که اشک سوم و تیرداد اشکانی در سال ۲۴۹ پیش از میلاد آن را پایتخت خود اعلام نمودند. این شهر تا قرن ۲ میلادی اهمیت خود را حفظ کرد و مرکز ایالت بزرگ قومس بود.

چنان که نوشته اند، نزدیک به چهارصد سال پیش از میلاد جمعی از

مغان در مسیر رود سکنی گزیدند و به همین علت، نخست این منطقه ده مغان نامیده شد. بعدها در اثر گذشت زمان حرف ه از میان رفته و الف جای آن قرار گرفته است. دامغان مدتی پایتخت زمستانی اشکانیان بود و تا کشته شدن یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی موقعیت خود را حفظ کرد. این شهر، زمانی با نام های صد دروازه و به یونانی: هکاتم پولیس، پایتخت دولت امپراطوری اشکانیان شناخته می شده است. در اغلب کتب جغرافیه و تاریخ از شهر دامغان نام برده شده که تمامی نوشته های آنها اشاره به راه آب و اعتبار شهر قدیمی دامغان دارد، چرا که دامغان در سر راه جاده ابریشم و مسیر گذر از غرب به شرق قرار داشته است.

”روستای رشم“، روستایی تاریخی است که ۱۱۵ کیلومتری جنوب شهر دامغان و در نزدیکی روستاهای حسینان و مغان قرار گرفته است و بنا برشواهد قدیمی ترین گورهای گورستان تاریخی آن، قدمتی ۳ هزار ساله دارد. ”روستای رشم“ در یکی از کهن ترین محوطه های باستانی فلات مرکزی قرار گرفته است که چندین دوره از حیات انسان در آن کشف و مشخص شده است. این روستا که در مسیر جاده ابریشم قرار گرفته، محل زندگی سفالگران و صنعتکاران بوده است، به

طوری که وقتی در محوطه آن قدم می زنید، زیر پایتان پر از تکه های شکسته ظروف سفالین باستانی است که هر یک، داستانی به وسعت تاریخ را فریاد می زنند. معماری رشم صخره ای و پلکانی است که خانه های آن از شمال در دامنه کوهپایه، پشت به کوه داشته و از جنوب به زمینهای زراعی و منظر کویر نظر دارند که این تمایز باعث بوجود آمدن جاذبه های طبیعی گوناگون در این روستا گشته است. از منظر طبیعی این روستا دارای سه چشمه آب شیرین می باشد. از بین سه چشمه نامبرد، چشمه علی در بخش مسکونی روستا قرار داشته و دو چشمه دیگر در خارج از بخش مسکونی روستا، جهت استحمام و آبیاری زمینهای کشاورزی روستاییان مورد استفاده قرار می گرفته است. اوج شکوه و عظمت این روستا اما وجود سنگ نگاره هایی است در دامنه کوه های مرتفع آن و نقشی شاخص بر دیواره صخره ای چشمه علی. در ادامه نقوش دستکند صخره ای روستا و کهن الگوهای آن در جغرافیای روستای مورد تحقیق و تعلقات فرهنگی آن به ادوار تاریخی پارت و ساسانی و بازتاب فرهنگی آن مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

از منظر تاریخی نیز این روستا دارای بناهای تاریخی شاخصی

می باشد. از جمله این موارد می توان به سازه ای ساخته شده از سنگ و ساروج بر فراز کوه که به آب انبار شهرت داشته ، بنایی خشتی به نام پیر در شرق روستا و امامزاده ای که به شاه عباس مشهور بوده و دارای سبک معماری خاص می باشد اشاره کرد که به عقیده برخی از مورخان قبل از اسلام این بنا یک آتشکده بوده است . شیوه امروزی و بازسازی شد این بنا را بدون هیچ گونه پیشینه مطالعاتی در اظهار نظری کوتاه به دور تئوری نسبت داده اند. به فاصله کوتاهی از این بنا ، در بیرون از محله اصلی روستا و در ضلع جنوبی آن ، بنای دیگری چهارطاقی مانند، که به نام چهارطاقی پیر شهرت دارد، در پهنای دشت قرار گرفته است.

از آنجایی که این دو بنا در بین اهالی به آتشکده شهرت داشته و هیچ گونه گاهنگاری در مورد این دو بنا صورت نگرفته و به اظهار نظرهایی کوتاه در این مورد بسنده شده است بر آن شایم تا در قیاس با ویژگی های معماری ساسانی و بررسی میدانی سایر بناهای شناخته شده این دوره در محدوده جغرافیایی این روستا از جمله آتشکده تویه دروار ، مسجد تاریخانه دامغان و کاخ ساسانی تپه حصار و محوطه ها و ابنیه دوره اسلامی در اطراف این روستا از جمله برج

مهماندوست و مناره تاریخانه دامغان و نگرشی بر پیشینه مطالعاتی این بناها، تا حدودی به گاهنگاری آثار و ابنیه این روستا نزدیک شویم.

البته که اثبات یا رد همه این ادعاها نیاز به بررسی و مطالعات میدانی دقیق و پژوهش‌هایی وابسته به انجام کاوشهای دقیق باستان‌شناسی دارد. این کتاب بر اساس بررسی‌های میدانی و مطالعات کتابخانه‌ای و مقالات، در چهار فصل به بررسی ویژگی‌های شناختی داده‌های فرهنگی موجود در روستای رشم و ارتباط آن با شاخصه‌های شناختی ادوار تاریخی پارت و ساسانی و تأثیرات آن در این محدوده جغرافیایی می‌پردازد که در دیبا، شرح آن آمده است :

فصل اول بر اساس مطالعات نظری در موقعیت طبیعی و جغرافیایی شهر دامغان و گذر ادوار تاریخی و تأثیرات آن بر آثار فرهنگی این شهر و اهمیت واقع شدن دامغان بر مسیر گذر جاده ابریشم اشاره شده است. در فصل دوم موقعیت جغرافیایی روستای رشم از منظر طبیعی مورد بررسی قرار گرفته و جاذبه‌های تاریخی و طبیعی این روستا و موقعیت مکانی و ویژگی‌های شاخص آنها شرح داده شده است.

در فصل سوم به تجزیه و تحلیل یافته های فرهنگی روستای رشم و مقایسه آن با ادوار تاریخی پارت و ساسانی و تأثیر دیگر ادوار دوره اسلامی و تأثیر آن بر وضعیت فعلی آثار تاریخی این روستا اشاره شده است و در انتها ، فصل چهارم به فرجام و نتایج فرضیه های موجود پرداخته شده است.

www.ketab.ir